

Wywiad z dr hab. med. Moniką Lichodziejewską-Niemierko, ordynatorem Ośrodka Dializy Otrzewnowej Kliniki Nefrologii, Transplantologii i Chorób Wewnętrznych Akademii Medycznej w Gdańsku

Interview with Monika Lichodziejewska-Niemierko, MD, PhD, Head of Peritoneal Dialysis Unit of Department of Nephrology, Transplantology and Internal Diseases Department of the Medical University of Gdańsk

Bardzo proszę, aby przedstawiła się Pani naszym Czytelnikom i powiedziała kilka słów o sobie.

Nazywam się Monika Lichodziejewska-Niemierko i jestem lekarzem. Podkreślam to, ponieważ jest dla mnie najistotniejsze, a często ginie wśród tytułów i stanowisk. Jestem ordynatorem Ośrodka Dializy Otrzewnowej Kliniki Nefrologii, Transplantologii i Chorób Wewnętrznych Akademii Medycznej w Gdańsku. Z dziedziną chorób wewnętrznych i nefrologią jestem związana od 22 lat. Posiadam tytuł doktora habilitowanego oraz specjalizację z chorób wewnętrznych, nefrologii i hipertensjologii. W Klinice Nefrologii prowadzę aktywny program dializote-

rapii otrzewnowej. Gdański ośrodek jest referencyjnym centrum tego rodzaju terapii w Polsce. Prowadzimy szkolenia dla lekarzy i pielęgniarek z Polski, wyznaczamy standardy i jesteśmy autorami licznych publikacji zarówno naukowych, jak i dydaktycznych. Bierzymy także udział w realizacji międzynarodowych projektów badawczych. Obejmują opieką również chorych w okresie zachowawczego leczenia przewlekłej niewydolności nerek oraz po przeszczepieniu nerki. Jestem członkiem Polskiego Towarzystwa Nefrologicznego, Międzynarodowego Towarzystwa Dializy Otrzewnowej, jak również Europejskiego Towarzystwa Dializy i Transplantacji, a jednocześnie recenzentem jednego z najbardziej znanych miesięczników nefrologicznych *Nephrology Dialysis and Transplantation*. Od roku kieruję Zakładem Medycyny Paliatywnej w Akademii Medycznej w Gdańsku.

Jak to się stało, że zainteresowała się Pani medycyną paliatywną?

Moje pierwsze doświadczenia i podziw dla medycyny paliatywnej wiążą się z 3-letnim stypendium naukowym w Wielkiej Brytanii, które odbyłam w latach 1987–1990. Prowadziłam tam prace badawcze nad zakażeniami dróg moczowych, które stały się później podstawą mojego doktoratu. Pracowałam jednocześnie jako lekarz registrar w Instytucie Nefrologii. To właśnie w Cardiff, stolicy Walii zetknęłam się z działalnością hospicjów, a zwłaszcza z ho-

listycznym podejściem do człowieka nieuleczalnie chorego, postępowaniem zabezpieczającym jego potrzeby fizyczne, psychiczne i socjalne. W kolejnych latach dzięki wspieranej współpracy z dr. hab. Mikołajem Majkowiczem i dr. med. Zbigniewem Afeltowiczem z Kliniki Psychiatrii AMG przeprowadziliśmy długofalowe badania dotyczące jakości życia chorych dializowanych. Część z tych prawie 10-letnich obserwacji zawarłam w mojej rozprawie habilitacyjnej. Ponadto, zawsze miałam poczucie, że w medycynie inwazyjnej, którą sama się zajmuję, często nie zauważa się problemów danego człowieka. Chorego z przewlekłą niewydolnością nerek leczy się dializami, a za pomocą badań biochemicznych ocenia się, czy terapia jest adekwatna, czyli zapewniająca jak najdłuższe przeżycie według aktualnych standardów. Natomiast rzadko zastanawiamy się nad objawami, które występują u pacjenta, bo według przyjętych zaleceń chory jest dobrze dializowany. A przecież często występują u niego dolegliwości bólowe, jest zmęczony, ma poczucie utraty nie tylko zdrowia, ale też pracy, roli w rodzinie i społeczeństwie. Często towarzyszą mu lęk i depresja, które jak wiadomo z badań przeprowadzonych w ostatnich latach, wpływają na zwiększoną śmiertelność chorych. Te cierpienia fizyczne, psychiczne, socjalne i duchowe rzadko spotykają się ze świadomą reakcją lekarzy. Podobnie jak problemy rodziny przewlekle chorego, problem umierania, problem decyzji dotyczącej wstrzymania dializoterapii, która w stanie terminalnym nie przedłuża życia chorego, tylko wydłuża jego cierpienie. Wiele z tych kwestii mogłam omówić z prof. Krystyną de Walden-Gałuszko — współtwórcą medycyny paliatywnej w Polsce. Zarówno prof. Gałuszko, jak i prof. Bolesław Rutkowski — kierownik Kliniki Nefrologii i mój szef od wielu lat, którego darzę wielkim szacunkiem — wspierali moją decyzję dotyczącą objęcia kierownictwa Zakładu Medycyny Paliatywnej AMG.

Jak Pani ocenia stopień edukacji studentów i młodych lekarzy z zakresu symptomatologii, która dominuje w medycynie paliatywnej, ale także dotyczy osób nieuleczalnie chorych?

Nauczanie medycyny jest ukierunkowane na wiedzę dotyczącą aktywnej terapii choroby z zastosowaniem najnowszych technik i leków. Dzieje się tak zarówno podczas studiów medycznych, jak i szkolenia podyplomowego. Prowadząc zajęcia z medycyny paliatywnej dla studentów VI roku wydziału lekarskiego, zauważyłam, że są oni otwarci na nowoczesne metody leczenia, ale nie są świadomi wszystkich objawów choroby. Często zadają im pytanie: czy chory

dializowany cierpi z powodu bólu? Mimo iż wiedzą, że u pacjenta wykonano przetokę tętniczo-żylną wykorzystywaną do hemodializ, którą należy nakłuwać grubymi igłami 3 razy w tygodniu, że chorobie nerek towarzyszy osteodystrofia nerkowa, że chorzy mają polinuropatię mocznicową, studenci nie kojarzą tych aspektów choroby z bólem. Podczas zajęć zaczynają rozumieć, że postępowanie paliatywne to niezwykle istotna część procesu leczenia. Trudno się jednak dziwić, że dla części z nich medycyna paliatywna to nic ciekawego, nowoczesnego, satysfakcjonującego. Myślę, że będzie tak dopóki, dopóty zagadnienie medycyny paliatywnej nie będzie dodatkowo włączone w program każdego przedmiotu klinicznego nauczanego w ramach studiów i specjalizacji medycznych. Tak dzieje się np. w Stanach Zjednoczonych, gdzie do specjalizacji z nefrologii włączono obowiązkowy program szkolenia z zakresu opieki paliatywnej. Z kolei studentom medycyny podczas oddzielnych zajęć z medycyny paliatywnej na VI roku powinno się przekazywać najnowszą wiedzę z zakresu zarówno leczenia objawów, jak i pomocy psychicznej, socjalnej i duchowej, a także komunikacji z chorym, zwłaszcza w okresie terminalnym.

Medycynę paliatywną niekiedy stawia się na przeciwstawnym biegunie do procesu leczenia. Co Pani o tym sądzi?

To prawda, że medycyna paliatywna wciąż jest postrzegana jako niespecjalistyczna opieka nad chorym umierającym. Pamiętam moment objęcia przeze mnie kierownictwa Zakładu Medycyny Paliatywnej i opinie wielu kolegów lekarzy, że nie jest to odpowiednia dziedzina dla aktywnego specjalisty. Należy zmienić powszechnie przyjęty pogląd, że medycyna paliatywna obejmuje swoim działaniem jedynie okres umierania i tylko pacjentów onkologicznych. Oczywiście ci chorzy i ten okres ich życia to sfery działania medycyny paliatywnej, ale w XXI wieku powinniśmy tę dziedzinę postrzegać w znacznie szerszym kontekście. Już w piśmiennictwie anglosaskim mówi się o medycynie wspierającej, a więc zapewniającej zarówno zmniejszenie cierpienia fizycznego, jak i wsparcie psychiczne, socjalne i duchowe chorym oraz ich rodzinom na każdym etapie choroby przewlekłej, zwłaszcza nieuleczalnej. Dotyczy to okresu od zdiagnozowania schorzenia, poprzez aktywne leczenie, do momentu postępowania paliatywnego w fazie terminalnej i jeszcze później wspierania rodziny w czasie żałoby. Tak zresztą stanowi aktualna definicja opieki paliatywnej według Światowej Organizacji Zdrowia. Postępowanie wspierające/paliatywne powinno dotyczyć nie tylko pacjentów onkologicznych.

Pierwszą przyczyną zgonów w społeczeństwach cywilizowanych są choroby sercowo-naczyniowe: pacjent z zaawansowaną niewydolnością serca wymaga opieki paliatywnej w podobnym zakresie co chory onkologiczny, a tej opieki nie zapewnia mu na ogół specjalista kardiolog. Często pacjent nie zgłasza swoich dolegliwości i potrzeb, aby „nie martwić” swojego lekarza, który zapewnia mu specjalistyczne leczenie zgodne z najlepszymi standardami. Nierzadko wobec braku możliwości dalszej terapii specjalista ma poczucie porażki, a chory i jego rodzina sami borykają się z problemem umierania. Dlatego medycyna paliatywna powinna stanowić integralną część programów edukacyjnych z zakresu różnych specjalności medycyny, a specjaliści medycyny paliatywnej powinni brać aktywny udział w leczeniu pacjentów na każdym etapie choroby.

Jakie osiągnięcie medycyny paliatywnej w Polsce uważa Pani za najważniejsze?

Wielkim osiągnięciem jest uznanie w Polsce tej dziedziny za specjalistyczną i niezbędną dla chorych gałąź medycyny, a także zbudowanie systemu opieki domowej i stacjonarnej, stworzenie standardów opieki paliatywnej i uświadomienie konieczności jej finansowania przez Narodowy Fundusz Zdrowia. Bardzo dużym sukcesem jest powołanie specjalizacji z medycyny paliatywnej oraz profesjonalnie prowadzona sformalizowana edukacja przed- i podyplomowa (podstawowa, zaawansowana i ciągła) z zakresu medycyny paliatywnej. Miałam okazję mówić o tym podczas wykładu na sesji *European Conference of Health Economics* zatytułowanej *Human and Economic Benefit of Hospice-Palliative Care* w Budapeszcie w lipcu bieżącego roku. Jesteśmy stawiani za przykład wśród krajów Unii Europejskiej, za co chwala należy się profesorom Krystynie de Walden-Gałuszko i Jackowi Łuczakowi, ale także lekarzom, pielęgniarkom, księżom, psychologom, wolontariuszom i wielu innym ludziom, bo bez ich bezinteresownego zaangażowania nie byłoby możliwe stworzenie takiego systemu opieki nad ciężko chorymi.

Jakie ma Pani plany na najbliższą przyszłość?

Chciałabym, aby medycyna paliatywna miała dowody swojej skuteczności (*evidence based medicine*) w różnych sferach jej działania. Dlatego prowadzę badania naukowe dotyczące obecności objawów i ich zwalczania poprzez stosowanie leków czy rehabilitację wśród przewlekłe chorych, ich wpływu na jakość życia oraz poziom negatywnych emocji. Zajmuję się również jakością edukacji przed- i podyplomowej w obszarze aspektów medycyny paliatywnej. W badaniach tych aktywnie

uczestniczą asystenci z mojego Zakładu: dr med. Aleksandra Modlińska — pełniąca jednocześnie funkcję konsultanta wojewódzkiego ds. medycyny paliatywnej, dr med. Justyna Janiszewska — psycholog, lek. Tomasz Buss — wkrótce broniący swojej rozprawy doktorskiej oraz słuchaczki studiów doktoranckich: lek. Justyna Gołębiewska i lek. Magdalena Ossowicka. Chciałabym włączyć się również do europejskich programów badawczych. Liczę także na zacieśnianie kontaktów z hospicjami i wspólne prowadzenie szkoleń. Dzięki współpracy z Hospicjum im. Księdza Dutkiewicza w Gdańsku i zaangażowaniu duszpasterza hospicjów ks. Piotra Krakowiaka w czerwcu bieżącego roku zorganizowaliśmy 40-godzinny kurs podstawowy dla pracowników hospicjów wymagany przez Narodowy Fundusz Zdrowia. Zakład Medycyny Paliatywnej AMG organizuje także kursy wymagane do uzyskania specjalizacji z medycyny paliatywnej, których merytorycznym kierownikiem jest prof. Krystyna de Walden-Gałuszko, będąca konsultantem krajowym w tej dziedzinie i wspierająca mnie swoim ogromnym doświadczeniem. Jednocześnie staram się przedstawiać aspekty medycyny paliatywnej w szerokim ujęciu podczas wykładów, np. na Konferencji Medycyny Rodzinnej w Szczecinie, Konferencji „Postępy Dializy Otrzewnowej” w Dźwirzynie (obie odbyły się w maju br.) czy podczas Krakowskich Dni Dializoterapii (wrzesień tego roku). W marcu bieżącego roku miałam zaszczyt i przyjemność być gościem prof. Zbigniewa Żylicza i dr med. Małgorzaty Krajnik. W Międzynarodowej Szkole Medycyny Paliatywnej w Bydgoszczy wygłosiłam wykład na temat problemu wstrzymania dializoterapii. Prowadzę również Ośrodek Dializy Otrzewnowej oraz działalność naukową i dydaktyczną z zakresu nefrologii i dializoterapii otrzewnowej. Oczywiście od nowego roku akademickiego będę prowadziła zajęcia dydaktyczne na Wydziałach Lekarskim i Nauki o Zdrowiu.

Jest Pani bardzo zajęta osobą. Skąd czerpie Pani siły do działania?

Moim oparciem jest rodzina. Mój mąż Maciej również jest lekarzem i ma równie wiele obowiązków jak ja. Staramy się jednak każdą wolną chwilę poświęcić naszym małym jeszcze córkom: 13-letniej Julii i 7-letniej Marcie. To ich sukcesy i radości, ale też smutki i rozczarowania, nasze wspólne rozmowy i muzykowanie (gramy na fortepianie), wyprawy dalekie i bliższe dają mi chęć oraz siłę do dalszej pracy.

Dziękujemy za rozmowę

*Rozmawiały: dr Małgorzata Krajnik
i Sabina Bojko*